

Prof. Andrzej Olubiński
Ul. Morenowa 1A/20
10-687 Bartąg

RECENZJA

DOROBKU NAUKOWEGO ORAZ OSIĄGNIĘĆ DYDAKTYCZNYCH I ORGANIZACYJNYCH PANI DOKTOR JOANNY SMYŁY

W związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora hab. w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogiki

I. Informacje o wykształceniu i zatrudnieniu

Pani Doktor Joanna Smyła urodziła się w Przeworsku, w roku 1983. W roku 2007 ukończyła Akademię Świętokrzyską uzyskując dyplom magistra w zakresie pedagogiki opiekuńczej. Natomiast w roku 2011 uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie, broniąc rozprawy pt. *Sytuacja młodych kobiet na podkarpackim rynku pracy*. Promotorem doktoratu był prof. dr hab. Mirosław J. Szymański. Ponadto w latach 2003 – 2018 odbyła szereg ważnych szkoleń oraz kursów, m.in. w zakresie: diagnozy skłonności zawodowych; wychowawców placówek wypoczynku dzieci i młodzieży; twórczego myślenia; myślenia krytycznego; coachingu i mentoringu w pracy pedagoga; metod Charakterologii Heymansa-Wiersmy itd.

Wraz z ukończeniem studiów Pani Dr J. Smyła została zatrudniona na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego / wcześniej Akademii Świętokrzyskiej / w Kielcach, w Instytucie Edukacji Szkolnej, w której pracowała do października 2022. Natomiast od 1 października rozpoczęła pracę na Uniwersytecie Rzeszowskim. Niezależnie od tego, podjęła również współpracę naukowo – dydaktyczną m.in. z Wyższą Szkołą Ekonomii i Innowacji w Lublinie; Wyższą Szkołą Humanistyczno – Przyrodniczą w Sandomierzu; Europejskim Stowarzyszeniem Dialogu Edukacyjnego w Kielcach.

II. Zainteresowania naukowe

Sama Kandydatka, swoje zainteresowania naukowe lokuje w takich obszarach jak: pedagogika społeczna, pedagogika młodzieży, pedagogika rodzaju, edukacja

międzykulturowa. Natomiast zasadnicza problematyka badawcza oscyluje wokół takich zagadnień jak: funkcjonowanie społeczne, osobiste i zawodowe oraz wzory przyszłości młodzieży – w wieku adolescencji i wczesnej dorosłości – z uwzględnieniem szczególnej sytuacji kobiet i młodzieży w społeczeństwie, rodzinie i pracy.

Problematyka równości płci w kontekście nowych ról kobiet związanych z ich aktywizacją zawodową pod koniec XIX oraz początkiem XX wieku, stała się przedmiotem zainteresowań Kandydatki na etapie przygotowywania oraz realizacji rozprawy doktorskiej. Zagadnienia te były przez Nią kontynuowane w kolejnych latach, poszerzone następnie o problematykę szans i ograniczeń rozwoju młodych kobiet na rynku pracy, a także ich funkcjonowania w rodzinie oraz w rolach zawodowych. Stanowiły one przedmiot badań oraz analiz, których wyniki zostały opublikowane w kilku publikacjach, zarówno w monografiach zbiorowych, jak i artykułach naukowych. Przy czym – na co warto zwrócić uwagę - już na początku naukowej kariery, w swoich opracowaniach Kandydatka podkreślała konieczność zrównywania szans zawodowych kobiet i mężczyzn poprzez realizowanie w praktyce polityki równości szans płci. Swoistym ukoronowaniem zainteresowań związanych z problematyką młodości jako kategorii zawodowej i społecznej, było opublikowanie książki pt. *Wzory przyszłości osobistej i zawodowej młodzieży licealnej. Między tradycją a ponowoczesnością*, które to opracowanie zostało oznaczone jako główne osiągnięcie naukowe, w ramach procedury postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogiki.

W sumie dorobek naukowy Kandydatki liczy kilkanaście publikacji, zarówno w formie indywidualnych monografii / 3 /, książek pod redakcją /4/, artykułów w monografiach zbiorowych oraz artykułów w czasopismach naukowych / po doktoracie ok. 30 oraz ok. 10 przed doktoratem / / Zob. *Wykaz dorobku habilitacyjnego* wraz z ich syntetycznym omówieniem, w załączonej dokumentacji /.

Również istotnym składnikiem aktywności naukowo-badawczej Dr J. Smyły, jest także Jej czynne uczestnictwo w konferencjach oraz seminariach naukowych. Po uzyskaniu stopnia doktora, uczestniczyła Ona w ok. 30 konferencjach naukowych, zarówno w kraju, jak i za granicą. / przed doktoratem w 6 /.

III. Wskazane osiągnięcie wynikające z ustawy..

Przedłożona do oceny monografia pt. *Wzory przyszłości osobistej i zawodowej młodzieży licealnej. Między tradycją a ponowoczesnością*, wydana przez Wydawnictwo *Impuls* w roku 2022, jest publikacja obszerną. Liczy bowiem ponad 470 stron i składa się z 7

rozdziałów, *Wniosków i implikacji dla praktyki* oraz licznych aneksów. Warto dodać, że recenzentami tej pracy byli prof., prof. Mirosław J. Szymański oraz Bogusław Śliwerski.

Przedłożona monografia podzielona jest na trzy zasadnicze części, tj.: teoretyczną / trzy rozdziały /, metodologiczną oraz badawczą / trzy rozdziały /. W rozdziale pierwszym pt. *Podstawy badań nad przyszłością młodzieży* Autorka, m.in. prezentuje różnorodne koncepcje badań nad młodzieżą; charakteryzuje młodość jako kategorię rozwojową i społeczną; analizuje podstawowe pojęcia związane z przyszłością młodzieży, ze szczególnym wyeksponowaniem podmiotowego kontekstu projektowania przyszłości w okresie adolescencji. W drugim pt. *Młodzież w zmieniającym się świecie*, omówione zostały takie zagadnienia jak: charakterystyka przemian współczesnego świata; pozycja jednostki w ponowoczesności; charakter zmian pokoleniowych; problem tożsamości młodzieży. W rozdziale trzecim pt. *Społeczno – kulturowe konteksty konstruowania wzorów przyszłości młodzieży*, omówione zostały takie zagadnienia jak: przestrzeń społeczna a projektowanie przyszłości; wartości jako podstawa planowania przyszłości; rodzina jako środowisko kreowania przyszłości; pedagogiczne aspekty projektowania przyszłości; medialne wzorce konstruowania przyszłości.

W sumie część teoretyczna wprowadza czytelnika zarówno w istotę problemu projektowania przez młodych ludzi swojej przyszłości, osobistej oraz zawodowej, ale przede wszystkim w zasadnicze motywy podjęcia tego zagadnienia, jako przedmiotu rozprawy habilitacyjnej w dyscyplinie pedagogiki. Habilitantka uzasadnia bowiem podjęty problem m.in. twierdzeniem, według którego poznanie warunków życia oraz kondycji moralnej młodzieży, leży u podstaw przyszłego rozwoju społeczeństwa, modernizacji gospodarki i postępu naukowo – technicznego - co stanowi o charakterze zmiany społecznej oraz w ogóle o przyszłości naszego świata. Przyjęta przez Autorkę w monografii perspektywa ukazuje „młodość” jako odrębną fazę życia, jako okres, w którym indywidualna historia miesza się z historią narodu. W podjętych badaniach centralną kategorią poznawczą uczyniono pojęcie „wzór przyszłości”, zdefiniowane jako wyobrażony i uświadomiony przez człowieka przyszły wizerunek /model / rzeczywistości społecznej i przyrodniczej / j.w. s. 4 /. Ów model potraktowany został jako swego rodzaju wizja i ideał przyszłości, którą młody człowiek pragnie osiągnąć poprzez swoją aktywność, decyzje i życiowe wybory, w kontekście uwarunkowań czasowo – przestrzennych oraz społeczno – kulturowych. Istotną rolę w analizie podjętych przez Autorkę badaniach odgrywa kategoria rzeczywistości, jako dostępnych młodzieży wzorów przyszłości. Ale w całości analiz oraz rozważań ważny jest też

kontekst tradycji, którą młodzież zawsze pokoleniowo uwzględnia, wiążąc ją z ponowoczesnością oraz nadając jej znaczeniową formę.

Podjęte badania empiryczne służyły zatem ustaleniu wielości wzorów przyszłości młodzieży, w tym zaniku bądź modyfikacji oraz kreowaniu wzorów nowych. Badaczka przyjęła tzw. mieszaną strategię badań, z dominacją podejścia ilościowego. Tak zatem zasadniczym przedmiotem badań była kategoria wzorów przyszłości: ich status, atrakcyjność oraz merytoryczne i funkcjonalne podobieństwa i różnice. Ważną częścią analiz związanych z przedmiotem badań było uwzględnienie opinii młodzieży dotyczące procesu generowania i dystrybucji wzorów przyszłości przez rodzinę, szkołę, grupę rówieśniczą oraz media. Badania miały charakter diagnostyczno – weryfikacyjny, a więc z jednej strony koncentrowały się na ustaleniu oraz opisie własności oraz zasad funkcjonowania wybranego wycinak rzeczywistości, z drugiej na sprawdzeniu jednego lub zespołu twierdzeń ogólnych dotyczących związków między określonymi klasami zjawisk. Zasadniczym celem podjętych badań było zatem poznanie oraz opis treści wzorów przyszłości preferowanych przez badaną młodzież, w tym także ich zasięgu i wewnętrznej struktury, w kontekście różnorodnych uwarunkowań społeczno – demograficznych oraz środowiskowych.

W ramach identyfikacji zasadniczej problematyki badawczej, sformułowano dwa główne problemy, tj. 1. Jakie są wzory przyszłości osobistej i zawodowej licealistów?; 2. Jakie czynniki różnicują preferowane przez młodzież wzory przyszłości?. Z kolei na podstawie tak sformułowanych problemów głównych, wyłoniono szereg pytań bardziej szczegółowych. Odnoszą się one z jednej strony np. do wzorów przez młodzież preferowanych, odrzucanych oraz poglądów na ich zmienność w stosunku do wzorów tradycyjnych; a z drugiej do szeregu czynników indywidualno – podmiotowych oraz środowiskowych, różnicujących owe wzory. W ramach zastosowanej metody badań ilościowych wyróżniono określone zmienne i wskaźniki. I tak za zmienną zależną globalną uznano wzory przyszłości osobistej i zawodowej młodzieży, zaś za zmienną niezależną globalną - czynniki różnicujące wzory przyszłości. Natomiast wskaźnikami zmiennej zależnej były wyniki badań uzyskane na podstawie autorskich kwestionariuszy, zaś w drugim etapie, wyniki badań uzyskane na podstawie zastosowania statystycznej metody grupowania Warda. Natomiast wskaźnikami zmiennej niezależnej / czynników różnicujących wzory przyszłości / były wyniki badań uzyskane w wartościach stenowych, odnoszące się do nastawienia młodzieży do: świata, własnego życia, wartości, perspektyw, motywów wyboru wzoru przyszłości czy nastawienia typu inter – intrapersonalnego itd.; związanych z: cechami demograficzno - środowiskowymi, tj. np. płcią, charakterem makroregionów oraz wielkością

środowiska / typu wieś – miasto /; wielkością oraz strukturą rodziny; czynnikami pedagogicznymi odniesionymi do opinii nauczycieli w planowaniu wzorów przyszłości; do opinii w tym zakresie rówieśników oraz uwzględnienia przez badanych czynników medialnych.

Zasadniczą metodą badań był sondaż diagnostyczny, zaś głównymi technikami oraz narzędziami wykorzystanymi w badaniach zarówno ilościowych, jak i jakościowych, były kwestionariusze / głównie autorskie /, zawierające szereg / 15 / „wzorów przyszłości”, „modeli życia” i „dróg życia”. / np. karierowicz, indywidualista, podróżnik, konsumpcjonista, minimalista, perfekcjonista, hedonista, allocentrysta, patriota itd., itp. /. Następnie w wyniku połączenia pytań oraz określonego pogrupowaniu uzyskanych odpowiedzi, wyłoniono siedem typów wzorów przyszłości / np. Niezależny Poszukiwacz, Budujący Wspólnotę, Kosmopolita, Patriota itd. /, preferowanych przez młodzież oraz różnicowanych według wyodrębnionych zmiennych niezależnych, a także korelowanych według przyjętych wzorów analizy statystycznej. Badaniami objęto licealistów ostatnich klas z całego kraju, w oparciu o Klasyfikację Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych / NUTS /. W sumie udział w badaniach wzięło 854 respondentów / 540 dziewcząt oraz 314 chłopców /.

Jeśli chodzi o uzyskane wyniki badań, to w tym zakresie Badaczka przedstawiła szereg zróżnicowanych twierdzeń, wynikających z bardzo rozbudowanej koncepcji merytoryczno – metodologicznej podjętego problemu. I tak na przykład jeśli chodzi o preferowane przez młodzież wzory przyszłości odniesione do jej tożsamości, to ogólny wniosek zawiera się w twierdzeniu, iż dzisiejsza młodzież będzie dążyć głównie do uzyskania wolności oraz wyrażania swojej indywidualności, ale również do budowania wspólnoty rodzinnej, zaś w mniejszym stopniu swoją przyszłość kojarzy z koncentracją na drugiej osobie. Ponadto wśród wyodrębnionych typów przyszłych wzorów, młodzież ceni sobie np. wzór Podróżnika, Indywidualisty, Praktyka, Mistrza Dziedziny, zaś mniej np. Patrioty czy Konsumpcjonisty. Duże znaczenie odgrywają także określone kategorie moralne, takie jak np. miłość, wierność, przyjaźń. Przy czym czasowymi środkami do osiągnięcia tych celów mają być: dalsza edukacja, materialne i socjalne uniezależnienie się od rodziców dzięki zdobyciu odpowiedniego zawodu oraz dzięki zbudowaniu własnych rodzinno – partnerskich związków. Nie oznacza to jednak bliskich planów związanych z zawarciem małżeństwa oraz posiadaniem dzieci. Oczywiście, preferencje dążeń do ułożenia sobie określonej przyszłości, były w sumie statystycznie zróżnicowane według wyróżnionych wcześniej typów wzorów. Był wśród nich także np. wzór Kosmopolity czy Patrioty, choć tego rodzaju typy stanowiły statystyczną mniejszość.

W kontekście powyższych stwierdzeń, interesujące wyniki badań odnoszą się do problemu nastawień młodzieży wobec siebie, świata, innych ludzi i własnego życia. I tak np. samoocena ogólna połowy badanych kształtuje się na poziomie niskim lub przeciętnym, zaś tylko dla ok. 15% na poziomie wysokim. / przy czym dotyczy to głównie dziewcząt /. Oczywiście, szczegółowe różnice odnoszą się do wyróżnionych typów wzorów preferowanej przyszłości. Podobne wyniki uzyskano jeśli chodzi o funkcjonowanie interpersonalne nastolatków. / w odniesieniu do postaw typu „Inni wobec mnie”, „Ja wobec innych” /. Również relatywnie niskie są wyniki odnoszące się do obrazu świata, na który składa się poczucie skuteczności / ok. 12% / i poczucie bezradności./ ponad 50% /.

Jeśli z kolei chodzi o wyniki badań dotyczące np. roli autorytetu w życiu młodzieży, to w tym wypadku badani wskazywali głównie osoby z najbliższego otoczenia / głównie rodziców, dziadków, rodzeństwo /, następnie aktorów, piosenkarzy oraz rówieśników, na końcu zaś nauczycieli oraz duchownych. Ostatnim ważnym obszarem badań była próba ustalenia oceny przez nastolatków działań podejmowanych przez szkołę na rzecz przygotowania ich do przyszłego życia. Konstatacja młodzieży w tym zakresie jest na ogół negatywna: młodzież twierdzi, że szkoła nie podejmuje działań przygotowujących jej do planowania przyszłości w określonych obszarach ich życia. / t.j. np.: edukacyjnej i zawodowej, rodzinnej, aktywności społecznej, organizacji wolnego czasu /.

W efekcie uzyskanych wyników badań, interesujące wydają się być również wnioski Badaczki odnoszące się do praktycznych zmian związanych z przygotowaniem młodzieży do podejmowania decyzji dotyczących jej przyszłości. Na co zatem w toku szeroko rozumianej edukacji należałoby szczególnie zwrócić uwagę, aby dzisiejsze pokolenia młodych ludzi miało szansę na lepsze oraz bardziej szczęśliwe życie ?

Zdaniem Habilitantki, w związku z tym, że w nieprzewidywalnej przyszłości człowiek staje się tzw. „wędrowcem”, należy ukierunkowywać myślenie / refleksyjność / w tym zakresie człowieka już od najmłodszych lat. / od dzieciństwa /. Ważna jest tutaj edukacja do rozwijania samowiedzy oraz samoświadomości, umożliwiające podejmowanie własnych, wolnych oraz pluralistycznych wyborów oraz dających poczucie sprawczości i wpływu na zdarzenia. Po drugie, ważną rolę w przygotowaniu do przyszłości powinna odegrać edukacja do myślenia krytycznego oraz postawy kreatywnej, np. w takich obszarach jak: życie rodzinne, kariera edukacyjno – zawodowa, czas wolny, rozwijanie własnych zainteresowań czy talentów. Niemniej ważne jest tutaj ukształtowanie u młodzieży pozytywnego nastawienia wobec siebie, w tym rozwijania poczucia własnej wartości, do własnego życia, innych ludzi oraz otaczającego ją świata, itd., itp.

Ale kto oraz w jaki sposób powinien to robić? Zdaniem Badaczki, tymi zadaniami powinna być obarczona głównie rodzina oraz szkoła, plus wsparcie różnego rodzaju instytucji funkcjonujących w środowisku lokalnym. W tym kontekście w procesie edukacji trzeba położyć większy nacisk na rozwijanie kompetencji moralnych, emocjonalno – empatycznych oraz dyspozycji i postaw rozwijających wartości humanistyczne. Zdecydowanie większą rolę powinni tutaj odegrać nauczyciele, którym należy przywrócić tradycyjny niegdyś autorytet oraz zaufanie ze strony uczniów. Wymaga to jednak radykalnej reformy systemu szkolnictwa. Ale według Badaczki, nie mniej ważną w tym procesie rolę mogliby odegrać tzw. przewodnicy - doradcy oraz opiekunowie biograficzni i pomocnicy na trajektorii / opisywani np. przez M. Nowak – Dziemianowicz /.

IV. Charakterystyka pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki

Obok przedłożonej do oceny głównej monografii, Habilitantka przedłożyła także kilka innych opracowań, wskazanych jako pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze. Chodzi tutaj o dalsze dwie monografie autorskie, wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, w latach 2015 oraz 2016; trzy monografie współautorskie wydane j.w. oraz Wydawnictwo Humanistyczne Via Ferrata we Wrocławiu, opublikowane w latach 2018 – 2021, oraz osiem artykułów naukowych opublikowanych w takich czasopismach jak np.: „*Wychowanie w Rodzinie, Rodzina-Edukacja-Terapia*”, „*Lubuski Rocznik Pedagogiczny*”, „*The New Education Review*” ale przede wszystkim w monografiach zbiorowych, opublikowane w latach 2011 – 2022. /ich wykaz zob. załączona dokumentacja /.

W opracowaniach tych Dr J. Smyła podejmowała kilka problemów z zakresu pedagogiki społecznej, pedagogiki młodzieży, pedagogik rodzaju oraz edukacji międzykulturowej. I tak np. po obronie doktoratu Jej aktywność naukowa oraz publikacyjna dotyczyła funkcjonowania młodych kobiet: ich sytuacji rodzinnej, zawodowej oraz ich aktywności społecznej. W tym zakresie Habilitantka opublikowała dwie monografie autorskie. Natomiast w trzech kolejnych monografiach współautorskich Dr Smyła podejmowała takie zagadnienia jak: /1/ refleksje w zakresie kompetencji, postaw oraz wartości współczesnej młodzieży w zmieniającej się przestrzeni edukacyjnej / tytuł monografii: *Edukacja wobec wyzwań zmieniającego się świata. Diagnozy i projekcje rozwiązań* /; /2/ problematyka wykraczania edukacji poza instytucje oświatowe, a obejmująca swym zasięgiem naturalne przestrzenie życia dzieci oraz osób dorosłych / *Wyzwania, dylematy i perspektywy edukacyjne. Konteksty zmian* / /3/ tematyka związana z charakterystyką aktywności oraz pracy nauczyciela, funkcjonującego w świecie przemian społecznych / *Nauczyciel wobec wyzwań nowoczesności. Kierunki, koncepcje, dylematy* /.

Natomiast tematyka podejmowana w artykułach naukowych dotyczyła m.in. takich zagadnień jak: /1/ odpowiedzialność oraz etyczność działania nauczycieli wobec nowych wyzwań edukacyjnych, /2/ rodzina w kalejdoskopie współczesnych przemian, /3/ organizowanie indywidualizacji kształcenia w klasie wielokulturowej, /4/ młodzież wobec własnej przyszłości – konteksty teoretyczne, /5/ wartości współczesnej młodzieży, /6/ tożsamościowe dylematy kobiet i mężczyzn w dobie ponowoczesności, /7/ problematyka łączenia życia rodzinnego z pracą wśród kobiet i mężczyzn / 8/ rola współczesnej rodziny w przygotowaniu dzieci do ról związanych z płcią, /9/ problem stereotypów płci w kontekście sytuacji społecznej kobiet i mężczyzn.

Poza aktywnością publikacyjną, Habilitantka przedstawiła szereg dalszych rodzajów osiągnięć naukowo – badawczych. Z pewnością można do nich zaliczyć np. naukową współpracę, w tym wspólne badania, z uczelniami zagranicznymi. Przykładem są choćby staże naukowe w Georgian American University, Marmara University Lviv National Academy of Arts itd. Ponadto, w ramach projektu „Collaborative ...” współpracowała z trzema uniwersytetami z USA, Francji oraz Ukrainy, aktywnie uczestnicząc np. w seminariach, warsztatach oraz konsultacjach naukowo – dydaktycznych. Również w ramach szeroko rozumianej współpracy naukowo – dydaktycznej, Dr Smyła uczestniczyła w dużym międzynarodowym programie naukowym; odbyła zagraniczny staż naukowy na Ukrainie. Nie sposób nie dostrzec również aktywności naukowej Habilitantka w zakresie prac nad przygotowaniem różnego rodzaju ekspertyz oraz programów kształcenia. Przykładami choćby ekspertyza oraz modyfikacja programów kształcenia pt.\. „Secondary Education”...., w Tarnopolskim Narodowym Pedagogicznym Uniwersytecie. Można do tego dodać np. fakt współpracy Dr Smyły z Kieleckim Towarzystwem Naukowym, Sekcją Pedagogiki Młodzieży KNP PAN oraz Sekcją Pedeutologii KNP PAN.

V. Informacja o aktywności dydaktycznej, organizacyjnej oraz popularyzującej naukę

W zakresie tego typu aktywności należałoby podkreślić np. fakt, iż Kandydatka prowadzi szereg zajęć dydaktycznych z takich przedmiotów jak: pedagogika społeczna, poradnictwo edukacyjno – zawodowe, teoria wychowania, pedagogika opiekuńczo – wychowawcza, teoria podstaw kształcenia, a także szereg metodyk. Ponadto jest promotorką oraz recenzentką kilkudziesięciu prac licencjackich oraz magisterskich na kilku uczelniach. Pełniła też funkcje promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim na UJK. Zajęcia

dydaktyczne oraz warsztatowe prowadziła także w ramach realizacji kilku projektów naukowych, realizowanych w kraju oraz za granicą. Można również dodać, iż w ramach samodoskonalenia dydaktycznego, ukończyła szereg szkoleń oraz kursów / zob. wykaz /.

Kandydatka może się również wykazać bogatym dorobkiem naukowo - organizacyjnym. Między innymi była członkiem Kierunkowego Zespołu ds. Programu Kształcenia na Pedagogice UJK, członkiem Komisji Rekrutacyjnej na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym. Przez szereg lat pełniła funkcję opiekuna roku oraz opiekuna praktyk studenckich; funkcję przewodniczącej komitetów organizacyjnych kilku konferencji naukowych, w kraju oraz za granicą.

Natomiast w ramach aktywności popularyzującej naukę, Pani Dr Smyła zorganizowała i prowadziła cykl warsztatów pt. „*Myślę więc jestem...*” dla uczniów liceum ogólnokształcącego w Kielcach. Również w ramach tego typu aktywności prowadziła wykłady dla nauczycieli liceów w Kielcach pt. *Wsparcie uczniów w budowaniu refleksyjnego projektu własnej tożsamości*. Ponadto systematycznie oraz aktywnie współpracuje z Poradnią Psychologiczno – Pedagogiczną w Kielcach. Nauki pedagogiczne stara się również popularyzować w publicznych mediach. Wystąpiła w ukraińskim programie telewizyjnym, omawiając rozwój oświaty w Polsce oraz kwestie dotyczące polityki prorodzinnej oraz wsparcia kobiet w opiece nad dzieckiem. Aktywnie uczestniczy też w pracach kolegów redakcyjnych kilku popularnych czasopism pedagogicznych.

Za swoje osiągnięcia w pracy naukowo – dydaktycznej oraz organizacyjnej na rzecz rozwoju Uczelni, Pani Dr Smyła otrzymała Nagrodę J.M. Rektora UJK w Kielcach, a także Dyplom uznania za wkład w rozwój Uczelni, przyznany przez Dziekana Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego UJK.

VI. Próba krytycznej oraz polemicznej oceny aktywności oraz osiągnięć naukowych, dydaktycznych oraz organizacyjnych Habilitantki

A. Formalna ocena całości aktywności i osiągnięć

Biorąc pod uwagę scharakteryzowany powyżej wykaz dokonań Dr J. Smyły w zakresie wyszczególnionych obszarów Jej aktywności, spróbuję dokonać ich oceny, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku.

Jeśli chodzi zatem o ogólną oraz formalną ocenę całości dokonań Habilitantki, to – w moim przekonaniu – dorobek ten zasługuje na wyróżnienie, i pod tym względem ocena ta jest jednoznacznie pozytywna. Bowiem formalno – ilościowy Jej dorobek naukowy wydaje się być ponadstandardowy. Jest Ona bowiem autorką trzech obszernych monografii ,

współautorką oraz redaktorką kilku kolejnych oraz ok. 30 artykułów naukowych w monografiach zbiorowych oraz czasopismach. Warto także w tym kontekście podkreślić fakt, że jako doktor często pełni Ona rolę recenzenta wydawniczego artykułów, w kilku cenionych czasopismach naukowych. Również bardzo pozytywnie oceniam aktywność Kandydatki jeśli chodzi o Jej aktywne uczestnictwo w konferencjach naukowych, zarówno w kraju, jak i zagranicą. Należałoby też przy tej okazji dostrzec fakt Jej czynnego uczestnictwa w wielu komitetach organizacyjnych konferencji, odbywających się w kraju oraz zagranicą. Trzeba również zauważyć aktywność Dr J. Smyły jeśli chodzi o udział w różnorodnych projektach naukowych, zarówno tych indywidualnych, realizowanych oraz finansowanych przez Ministerstwo, tych realizowanych w UJK, ale przede wszystkim tych, w ramach współpracy międzynarodowej. W moim przekonaniu, również pod tym względem aktywność Kandydatki wyraźnie wydaje się być ponadprzeciętna. Wreszcie o aktywności oraz osiągnięciach naukowych Habilitantki z pewnością świadczy Jej szeroka współpraca naukowa oraz odbyte staże naukowe, przede wszystkim z naukowymi ośrodkami spoza kraju.

Z pewnością bardzo pozytywnie trzeba ocenić aktywność Dr Smyły w zakresie działalności popularyzującej naukę, w zakresie działalności dydaktycznej i organizacyjnej, a także jeśli chodzi o systematyczne samokształcenie oraz samodoskonalenie. Jak bowiem starałem się to pokazać już powyżej, Kandydatka, z jednej strony systematycznie bierze udział w różnego typu szkoleniach, kursach, seminariach itd., poszerzając swoją wiedzę oraz umiejętności psychopedagogiczne, które z powodzeniem wykorzystywane są w opracowywaniu autorskich programów kształcenia oraz prowadzeniu wielu rodzajów zajęć dydaktycznych, z drugiej zdobywana oraz pogłębiana w ten sposób wiedza niejako widoczna jest w Jej aktywności stricte naukowo – badawczej oraz publikacyjnej, którą charakteryzują wielowątkowe oraz interdyscyplinarne próby opisywania edukacyjnej rzeczywistości. Pani Doktor jako przyszyły samodzielny pracownik naukowo – dydaktyczny, może także poszczycić się sporym doświadczeniem w zakresie działalności organizacyjnej, związanej: czy to z uczestnictwem w różnego rodzaju komitetach oraz zespołach organizujących konferencje, seminaria oraz naukowe debaty, czy z aktywnością związaną z działalnością rekrutacyjną, popularyzatorską oraz konkursową, czy organizując zespoły badawcze, czy wreszcie związaną ze różnorodnymi formami współpracy naukowo – badawczej oraz dydaktyczno – popularyzatorskiej na poziomie środowiska lokalnego, w kraju, ale również za granicą.

B. Próba merytorycznej oceny podejmowanych problemów naukowych

Zainteresowania naukowe Dr Smyły, związane zasadniczo z pedagogiką

młodzieży, pedagogiką rodzaju oraz edukacją międzykulturową, wraz z próbami dokonywania w tym zakresie diagnoz, analiz oraz formułowania wniosków praktycznych, w szerokim kontekście uwarunkowań psychoedukacyjnych, społecznych oraz kulturowych / często z punktu widzenia teorii pedagogik społecznej / - zasługuje na uwagę oraz wyróżnienie. Tak szerokie spektrum analiz należy bowiem do rzadkości, ponieważ wymaga sporej interdyscyplinarnej wiedzy, a może nawet jakiejś naukowej odwagi, ale - jak to widać w Jej wielu publikacjach – takie swoiście podejmowane ryzyko w większości przypadków się naukowo opłaca. Widać to zarówno w publikacjach na temat funkcjonowania społecznego, osobistego oraz zawodowego młodzieży, ale także w badaniach podejmujących problematykę równości płci, w kontekście nowych ról społeczno – zawodowych kobiet, w tym ich szans oraz ograniczeń na rynku pracy. Niezależnie jednak od faktu w miarę holistycznego ujęcia problemu jako podejścia swoiście nowatorskiego, nowatorska niemal „od zawsze” oraz niezwykle trafna jest problematyka młodzieży: jej poglądy na przyszłość, jej postawy wobec istniejącej rzeczywistości, wybór określonego systemu wartości itd. – w kontekście uwarunkowań społecznych, rodzinnych, szkolnych oraz cywilizacyjnych. Problemy te od „zawsze” były też punktem odniesienia dla przewidywania kierunków oraz tempa rozwoju społeczno – gospodarczego każdego kraju. Tak zatem aktualne, rzetelne badania nad młodzieżą jako nowym pokoleniem, w tym sensie wydają się być nowatorskie, ponieważ zawsze inna jest rzeczywistość oraz społeczno – cywilizacyjne czynniki, które ją kształtują. I na podstawie również tego typu badań i analiz, można antycypować charakter oraz kierunki rozwoju danego społeczeństwa. Zresztą właśnie biorąc pod uwagę ten punkt widzenia, Habilitantka podjęła badania nad wzorami przyszłości młodzieży licealnej – który to problem będący tytułem Jej obszernej w tym zakresie monografii, wskazany został jako zasadnicze osiągnięcie naukowe w procedurze wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogiki. Zresztą potrzeba badań nad młodzieżą wydaje się tym bardziej zasadna, im szybsze oraz mniej przewidywalne są przemiany cywilizacyjne w obszarze „globalnej wioski”, do których to możliwych alternatyw trzeba przygotować kolejne pokolenia, ale także im trudniejsze są warunki oraz możliwości systemu edukacji, który mógłby się z tym problemem zmierzyć. A chyba właśnie z tego typu sytuacją mamy do czynienia w naszym kraju. Stąd tym bardziej badania nad sytuacją oraz szansami rozwojowymi młodych ludzi w naszym kraju, wydają się szczególnie potrzebne. Z tego punktu widzenia bardzo pozytywnie oceniam cały dotychczasowy dorobek oraz aktywność Dr Smyły, bowiem wydaje się on aktualny oraz trafny zarówno od strony społeczno – edukacyjnych oraz praktycznych potrzeb, jak i rzetelnie oraz wiarygodnie przedstawiony od

strony naukowo – metodologicznej. Nie oznacza to wszak, że „nieskazitelne” są wszelkie podejmowane przez Nią problemy, w tym szczególnie stosowana przy ich empirycznej identyfikacji metodologia. Jednak kilka swoich w tym zakresie uwag krytyczno – polemicznych, przytoczę przy okazji oceny monografii wskazanej jako zasadnicze osiągnięcie naukowe, w procedurze starań o stopień naukowy dr hab.

C. Opinia o monografii pt. *Wzory przyszłości osobistej i zawodowej młodzieży licealnej – między tradycją a ponowoczesnością*, Warszawa 2022, s. 475.

Ocena części teoretycznej

Przedłożona do zaopiniowania monografia składa się dwóch wyraźnie wyodrębnionych części, tj. teoretycznej składającej z trzech rozdziałów oraz empirycznej składającej się z czterech rozdziałów poprzedzonych rozdziałem metodologicznym. Rozdział I pt. *Podstawy badań nad przyszłością młodzieży*, wprowadza czytelnika w takie zagadnienia jak: dyskursy badań nad młodzieżą, młodość jako kategoria rozwojowa i społeczna, zasadnicze pojęcia związane z przyszłością młodzieży, podmiotowy kontekst projektowania przyszłości w okresie adolescencji. Swoje rozważania na temat młodości jako kategorii psychologicznej oraz społecznej, Autorka opiera na kompetentnym spożytkowaniu szerokiej literatury przedmiotu, w tym szczególnie opracowań z zakresu psychologii rozwojowej, socjologii młodzieży oraz teorii wychowania i pedagogiki społecznej. Sądzę, że ten fragment książki, stanowi dobre wprowadzenie do rozwijanych w dalszej części zagadnień związanych z próbami usytuowania młodzieży w szerszym kontekście przemian społeczno – cywilizacyjnych współczesnego świata oraz – na tym tle – rozważań odnoszących się do społeczno – kulturowego kontekstu konstruowania wzorów przyszłości młodzieży. Na podstawie bowiem tego oraz kolejnych fragmentów części teoretycznej, czytelnik otrzymuje szerokie spektrum wiedzy zarówno z zakresu istotnych cech oraz kierunków przemian dokonujących się na świecie, w tym roli kultury, tradycji oraz uwarunkowań społeczno – politycznych w zderzeniu z nadchodzącą cywilizacją ponowoczesności / np. modernizacji, globalizacji, nowoczesnej technologii itp. /; a z drugiej strony – dowiaduje się o czyhających s na nadchodzące pokolenia społeczno – cywilizacyjnych zagrożeniach / ekonomicznych, technologicznych, geopolitycznych, ideologicznych, ale także *stricte* tożsamościowych, zawodowych czy rodzinnych /. Szczególnie trafnie wyeksponowany tutaj został wątek zagrożeń psychologiczno – tożsamościowych, charakterystyczny dla wieku adolescencji, wymagający szczególnej edukacyjnej troski ze strony państwa i społeczeństwa, dbających o dalszy, korzystny rozwój kraju. Wszystkie tego typu uwarunkowania, w tym różnorodne globalne oraz globalno-lokalne zagrożenia, z którymi przychodzi mierzyć się młodym

pokoleniom, jednocześnie stanowią świadomościowy oraz pokoleniowy kontekst dla budowania przez młodzież wzorów bliższej oraz dalszej przyszłości. W wyobrażeniach o przyszłości własnej, ale także przecież o przyszłości pokoleń odchodzącym, szczególne znaczenia będą miały takie m.in. czynniki jak: przestrzeń społeczna, system preferowanych oraz zinternalizowanych wartości, środowisko rodzinne, massmedia oraz oczywiście system edukacji.

O wszystkich tych niezwykle złożonych, ale przecież bardzo ważnych dla życia kolejnych pokoleń problemach, rozwiniętych w oparciu o szeroką oraz interdyscyplinarną literaturę przedmiotu, dowiadujemy się z części teoretycznej książki. W moim przekonaniu, zarówno podjęty przez Autorkę problem, jak i jego szeroka oraz kontekstowa analiza – stanowią nowatorską oraz pogłębioną kontynuację wcześniejszych w tym zakresie badań takich autorów jak np. Z. Kwieciński, E. Wysocka, H. Ostrowicka, B. Hajduk, Z. Gaś itd.

Niezależnie jednak od ogólnie pozytywnej oceny części teoretycznej opracowania, w różnorodnych jej fragmentach, można także dostrzec tam także kilka uchybień tudzież ujęć polemicznych, w stosunku do których w kilku zdaniach postaram się odnieść.

Po pierwsze, chyba mało precyzyjnie zdefiniowane zostało samo pojęcie wzoru. Wprawdzie Autorka stara się je odróżnić od takich pojęć jak: wzorzec, typ idealny czy model, ale jeśli następnie pojęcie to odniesiemy do wyników badań / t.j. wypowiedzi uczniów /, to w istocie nie bardzo wiadomo czy uczniowie wyobrażają sobie przyszłość jako stan idealny, do którego chcieliby się przybliżyć; czy jako stan rzeczywistości realnej, ale moralnie wartościowej; czy wreszcie jako takiej rzeczywistości osiągalnej, ale moralnie indyferentnej. Prawdopodobnie chodzi tutaj o ostanie z tych ujęć, co oznacza, że – zgodnie z wyłoniłymi typami marzeń młodzieży o przyszłości - chodzi tutaj o określone style życia, które pragną w swoim życiu osiągnąć. Choć w praktyce analizy odpowiedzi uczniów wcale nie wynika, że chodzi tu tylko o wzory. Chyba więc należało problem ten doprecyzować na etapie konstrukcji samego narzędzia. Z drugiej strony, zrozumienie wypowiedzi wyobrażeń o przyszłości, mogłyby nieco bardziej rozświetlić gdyby Badaczka nieco bardziej pogłębiła ich analizę, interpretację oraz – co ważne – ich aksjologiczną ocenę.

Druga uwaga wiąże się z potrzebą krytycznego ustosunkowania się Autorki do dotychczasowych badań nad „wzorami” przyszłości preferowanymi przez młodzież. Czytelnik chciałby bowiem wiedzieć co na ten temat wcześniej ustalił np. Z. Kwieciński, K. Szafraniec, E. Wysocka, itd., a co do tej wiedzy wnoszą badania J. Smyły. Owa krytyka powinna odnosić się zarówno do metodologii badań społecznych, ich poszczególnych etapów, stosowanych metod, technik i narzędzi, społeczno – kulturowego kontekstu

prowadzonych badań w określonym czasie, a także teorii z punktu widzenia, której wyniki uzyskanych badań były w określony sposób analizowane, interpretowane oraz oceniane. Na marginesie tego typu uważam, że w ogóle wymóg krytycznego podejścia do badań innych autorów, których wyniki są przytaczane w rozprawie hab., powinien należeć do podstawowych kryteriów oceny postawy badawczej kandydata na samodzielnego pracownika.

Ocena części metodologicznej

Moja ogólna opinia o części metodologicznej opracowania, jest pozytywna. Badaczka poprawnie stosuje wszystkie elementy całej procedury oraz strategii badań pedagogicznych, charakterystyczne dla podejścia głównie ilościowego. /?/. Wydaje się zatem, że zarówno antycypowany cel, przedmiot, problem i pytania badawcze, metoda, techniki oraz narzędzia itd., wydają – ogólnie rzecz biorąc - spełniać zasadnicze wymogi konieczne z punktu widzenia wiarygodności uzyskanych na ich podstawie wyników. Do zaakceptowania są również wyodrębnione w tego typu podejściu zmienne /niezależne oraz zależne / wraz z odpowiadającymi im wskaźnikami, jako w miarę adekwatnymi składnikami zmiennych. Na uwagę z pewnością zasługuje także fakt szerokiego zastosowania kilku autorskich narzędzi, na podstawie których Autorka próbowała porównywać, a zwłaszcza weryfikować wypełniane przez uczniów kwestionariusze oraz skale.

Niezależnie jednak od ogólnie pozytywnej opinii o przyjętej strategii badań, do kilku jej jednak fragmentów trzeba odnieść się krytycznie lub co najmniej polemicznie. Po pierwsze zatem w strategii badań jakościowych na ogół formułuje się kilka hipotez adekwatnych do podjętego problemu oraz pytań, których w tekście nie zauważyłem, a których potrzeba uwzględnienia ma swoje metodologiczne uzasadnienia. Ale – po drugie – nie mniej ważna wydaje się inna kwestia. Mianowicie na s. 231 Badaczka określa przyjętą strategię badań jako podejście mieszane z dominującymi metodami współbieżnymi / s. 231 – 232 /, *de facto* bliżej jednak nie charakteryzując sensu tego podejścia. W tradycyjnej metodologii strategia mieszana zasadniczo polega na użyciu w badaniach metod ilościowych oraz jakościowych. Próżno by jednak w opisie wyników, szukać podejścia jakościowego, choćby na poziomie pogłębienia określonych danych z ankiet za pomocą np. wywiadu, obserwacji czy analizy dokumentów. Zaś taka weryfikacyjna oraz egzemplifikacyjna narracja kilku odpowiednio dobranych uczniów, w dodatkowym stopniu mogłoby pogłębić dane uzyskane z kwestionariuszy. Ponadto, wiadomo, że każda strategia metodologiczna posiada, obok zalet także określone wady. Zapewne jedną z wad ujęcia ilościowego jest użycie w badaniach gotowych narzędzi, takich jak ankiety czy kwestionariusze, przez kogoś wcześniej skonstruowanych. Oczywiście rodzi się tutaj natychmiast pytanie odnoszące się do kryjącej

się za pytaniami koncepcji pedagogicznej, odniesionej do takiej lub innej rzeczywistości tkwiącej w świadomości badacza. w stosunku do której ma się wypowiedzieć respondent. *De facto* jest to zatem głównie świat wymyślony przez badacza, zaś nie bardzo wiadomo na ile jest to rzeczywistość będąca światem respondenta. A może gdyby badacz poprosił ucznia o to, aby on sam od siebie opowiedział coś na temat wzorów rzeczywistości, o której marzy: to czy byłyby to wzory takie same, które zasugerował mu badacz ? W przyszłości należałoby więc chyba w tego typu badaniach uwzględnić np. tzw. podejście ugruntowane, które z definicji odrzuca próby treściowego określania respondentom ich stosunku do rzeczywistości. Sądzę, że właśnie przykładem tego typu treściowej sugestii dotyczącej wzorów przyszłości są wyodrębnione przez Habilitantkę jeszcze przed badaniami „wzory, modele oraz drogi” przyszłości oraz życia, które uczniowie mieli wybrać. Inna metodologiczna kwestia wiąże się z wyborem badanej populacji – uczniów ostatnich klas liceum. Problem tutaj brzmi: czy i na ile na podstawie stosunkowo niewielkiej oraz w sumie dość elitarniej części adolescentów / w stosunku bowiem do całej liczby młodzieży w tym wieku, licealiści stanowią tylko ok. 10 - 12% / mogą formułować uogólnienia na temat wzorów przyszłości osobistej oraz zawodowej młodzieży ? Ponieważ w wielu fragmentach pracy z tego typu uogólnieniami mamy właśnie do czynienia. Jaki bowiem wpływ na przyszłość kraju i społeczeństwa będzie miała ta grupa młodzieży, w stosunku do tej np. nie kończącej szkoły średniej oraz studiów wyższych ? Wprawdzie na ogół elity kierują państwem, choć – jak pokazuje praktyka – charakter ich rządów w dużym stopniu zależy od poziomu świadomości oraz edukacji reszty społeczeństwa. Szkoda więc, że Badaczka nie pokusiła się na szerszy i bardziej zróżnicowany dobór swojej populacji młodzieży do badań o charakterze porównawczym.

Opinia o części empirycznej

Jeśli natomiast chodzi o ocenę uzyskanych w badaniach wyników, to niewątpliwie będąca ich kwintesencją konstatacja, iż „młodzież” w większości przypadków kojarzy swoją przyszłość z wolnością, rodzinną wspólnotowością, dążeniem do materialnej samodzielności oraz niezależności, zdobycia zawodu oraz odpowiedniej edukacji itp. – wydaje się być interesująca, a nawet optymistyczna z punktu widzenia kierunku społecznego rozwoju. Wniosek ten w dużym stopniu potwierdzają również wyniki odnoszące się do rozkładu preferencji takich wzorów jak: Indywidualisty, Podróżnika, Praktyka czy Mistrza.., w stosunku do mniejszego wyboru, np. wzoru Konsumpcjonisty lub nawet Patrioty /nacjonalisty /. Ale z drugiej strony na uwagę zasługują ustalenia odnoszące się do aktualnej niejako psychoedukacyjnej kondycji badanej młodzieży. Zaś ta m.in. wskazuje na jej niską samoocenę, niskie poczucie skuteczności działań oraz wysokie poczucie bezradności itp. Jeśli

zatem zderzymy, z jednej strony dążenie do wolności, samodzielności oraz indywidualności, a z drugiej aktualny stan poczucia bezradności oraz niskiej samooceny – to, aby dążenie do osiągnięcia preferowanych wzorów stało się możliwe, koniecznie należałoby zreformować różnorodne obszary systemu społeczno – edukacyjnego w taki sposób, aby osiągnięcie owych pożądaných dążeń stało się możliwe. W tym kierunku też swoje wnioski formułuje Habilitantka. Jeśli bowiem młodzież ma rozwijać w sobie postawę samodzielności, refleksyjności, sprawczości, krytycyzmu, kreatywności czy życiowego optymizmu - to radykalnie musi zmienić się np. charakter oraz jakość funkcjonowania szkolnictwa, ale także kierunek działalności różnorodnych edukacyjnych placówek wspomagających szkołę. Sądę, że tego typu wnioski, do których doszła Badaczka na podstawie uzyskanych wyników swoich badań, warte są dostrzeżenia oraz upowszechnienia. W związku z tym zarówno podjęty problem identyfikacji preferowanych wzorów przyszłości osobistej i zawodowej młodzieży licealnej, jak i jego empiryczna weryfikacja zasługują na pozytywną ocenę.

Nie oznacza to jednak, że również w części empirycznej opracowania, nie można doszukać się określonych uchybień czy wręcz błędów, głównie natury merytorycznej. Sądę, że jednym z istotnych popełnionych tutaj „grzechów”, jest prezentacja uzyskanych wyników badań, a zwłaszcza ich analiza oraz interpretacja, jak gdyby w społeczno – edukacyjnej próżni. Pomimo, że np. na s. 12 pracy Autorka pisze, że cyt. *„Odwołuję się tutaj ..do tego co dzieje się teraz – do aktualnej rzeczywistości społecznej, w której żyje młodzież, a która wciąż jej umyka...”*. Ale w której części pracy Autorka krytycznie odnosi się do funkcjonowania polskiego szkolnictwa ?, gdzie znajdują się uwagi np. o kierunkach oraz funkcjach realizacji celów społeczno - oświatowych przez coraz bardziej niedemokratyczne państwo ?, jaką edukacyjną rolę w przygotowaniu do aktywności społecznej oraz w kształtowaniu humanistycznych wartości odgrywa Kościół oraz zajęcia z religijnej katechezy ? itd.,itp. Sądę, że krytycznym stosunkiem do relacji pomiędzy charakterem władzy państwowej oraz preferowaną przez nią ideologią a celami oraz jakością funkcjonowania szkolnictwa czy w ogóle edukacji, można by w dużym stopniu wyjaśnić – obok oczywiście globalnych czynników cywilizacyjno technologicznych - i bylejąkość / jak mówi Z. Kwieciński / funkcjonowania polskiego szkolnictwa, ale także oszacować szanse i możliwości realizacji preferencji przez młodzież pożądaných przez nią wzorów i wartości / np. dążeń wolnościowych, zawodowych, edukacyjnych czy moralnych /. O tego rodzaju niebezpiecznej zależności pomiędzy charakteru władzy a edukacją traktowaną jako swoiście pojmowany łup oraz środek do realizacji politycznych celów, od wielu lat piszą krytyczni pedagogowie / np. B. Śliwerski, Z. Kwieciński, D. Klus – Stańska, T. Szkudlarek, Z. Melosik, P. Rudnicki

oraz wielu innych /. W tym kontekście jakość edukacji zależy od tego czy i na ile państwo jest demokratyczne, świeckie oraz nastawione na rozwijanie wolności, kreatywności oraz podmiotowości uczniów czy ....wręcz przeciwnie. Tego typu narracja jest może trudna lub z tego czy innego powodu ryzykowna, ale jej unikanie mocno zubaża interpretację sytuacji młodzieży w konkretnych realiach jej egzystencji, w tym także nie pozwala szerzej oszacować możliwości osiągnięcia przez nią jej życiowych wzorów i wartości w przyszłości.

KONKLUZJA KOŃCOWA:

Niezależnie jednak od sformułowanych w niniejszej opinii uwag krytyczno – polemicznych, odniesionych do poszczególnych obszarów aktywności oraz osiągnięć Dr Joanny Smyły, ostatecznie moja końcowa opinia całości tych osiągnięć jest pozytywna.

W sumie więc, biorąc pod uwagę całość osiągnięć, dokonań oraz dorobku naukowego, organizacyjnego oraz dydaktycznego Dr Joanny Smyły stwierdzam, że aktywność oraz osiągnięcia te, zwłaszcza odnoszące się do charakteru dorobku naukowego, w wystarczającym stopniu i zakresie odpowiadają warunkom określonym w artykule 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.. o stopniach naukowych i tytule naukowym dla kandydatów ubiegających się o stopień doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogiki, w związku z tym wnoszę o dopuszczenie Jej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

Olsztyn 21 grudnia 2022

Andrzej Olubiński

